

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยพรรณนาเปรียบเทียบ และวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ (comparative and correlational descriptive research) เพื่อศึกษาถึงคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตภาคใต้ตอนบน พร้อมทั้งเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ทั้งเขตเมืองและเขตชนบท และหาความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตกับปัจจัยด้าน อายุ เพศ ศาสนา รายได้ของครอบครัวผู้สูงอายุ และลักษณะการอยู่อาศัยในครอบครัว

ลักษณะประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ศึกษาครั้งนี้ เป็นผู้สูงอายุที่อาศัยในจังหวัดภาคใต้ตอนบน 7 จังหวัดจำนวน 331,285 คน โดยเก็บข้อมูลในจังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดพังงา ซึ่งมีประชากรสูงอายุทั้งหมดจำนวน 129,035 ราย เป็นประชากรสูงอายุในเขตชนบทจำนวน 103,007 คน และเขตเมืองจำนวน 26,028 คน และคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ ทาโร ยามาเน (Taro Yamanae, 1967 อ้างใน ประคอง กรรมสูตร, 2538) ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (multistage sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจำนวน 400 ราย แบ่งเป็นเขตชนบท 318 ราย และเขตเมือง 82 ราย โดยกำหนดคุณสมบัติกลุ่มตัวอย่างดังนี้

1. อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป
2. สามารถสื่อสารภาษาไทยหรือภาษาท้องถิ่นได้เข้าใจ
3. มีการรับรู้ วัน เวลา สถานที่ และบุคคลตามปกติ ประเมินโดยใช้แบบทดสอบสมรรถภาพ

สมองไทย (Thai Mental State Exam, TMSE) โดยกำหนดคะแนนอย่างต่ำ 5 คะแนนจากคะแนน 6 คะแนน (นิพนธ์ พวงวรินทร์ และอดุลย์ วิริยเวชกุล, 2537)

4. ยินดีให้ความร่วมมือในการวิจัย

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (multistage sampling) ข้างต้นจะได้กลุ่มตัวอย่างเขตเมืองและกลุ่มตัวอย่างเขตชนบทดังนี้

1. เขตเมือง ทำการสุ่มเทศบาลจากทั้งสองจังหวัด ได้เทศบาลตำบลนาสารและเทศบาล

เมืองพังงา แล้วสุ่มชุมชนจากทั้งสองเทศบาลโดยวิธีสุ่มอย่างง่ายเนื่องจากในแต่ละชุมชน มีกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะทางประชากรคล้ายๆ กัน คือเทศบาลตำบลนาสารสุ่มได้ 5 ชุมชนจาก 15 ชุมชน รวมผู้สูงอายุทั้ง 5 ชุมชนจำนวน 194 คน เขตเทศบาลเมืองพังงา สุ่มได้ 3 ชุมชน จาก 6 ชุมชน รวมผู้สูงอายุทั้ง 3 ชุมชน จำนวน 187 คน

2. เขตชนบท สุ่มอย่างง่ายจังหวัดละหนึ่งอำเภอจากทั้ง 2 จังหวัดได้แก่จังหวัดสุราษฎร์ธานี สุ่มได้อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดพังงา สุ่มได้อำเภอทับปุด แล้วสุ่มอย่างง่ายหนึ่งตำบลจากทั้ง 2 อำเภออำเภอกาญจนดิษฐ์ สุ่มได้ตำบลตะเคียนทอง มีผู้สูงอายุทั้งหมดจำนวน 659 คน อำเภอทับปุด สุ่มได้ตำบลบ่อแสน มีผู้สูงอายุทั้งหมดจำนวน 285 คน

3. สุ่มกลุ่มตัวอย่างจากรายชื่อผู้สูงอายุ จากข้อ 1 และข้อ 2 อย่างมีระบบ โดยใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีระยะห่างของลำดับเลขที่ของ ยุวดี ฤทธา และคณะ (2540) ได้ผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่างเขตเมืองทั้งหมด 82 คน และกลุ่มตัวอย่างเขตชนบททั้งหมด 318 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ก่อนที่จะสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยประเมินภาวะการรับรู้ของผู้สูงอายุโดยใช้แบบทดสอบสมรรถภาพสมองไทย (TMSE) โดยต้องให้ได้คะแนนเท่ากับ 5 คะแนนขึ้นไป

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 แบบบันทึกข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ข้อมูลเกี่ยวกับอายุ เพศ สถานภาพสมรส ศาสนา ระดับการศึกษา ลักษณะครอบครัว การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือชมรมทางสังคม อาชีพ รายได้ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในเขตภาคใต้ตอนบน โรคประจำตัวหรือโรคเรื้อรัง และการได้รับข่าวสารด้านสุขภาพอนามัย

ส่วนที่ 2 เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลก ชุดย่อฉบับภาษาไทย (WHOQOL-BREF-THAI) ประกอบด้วยคำถามจำนวน 26 ข้อ ซึ่งลักษณะของข้อคำถามของทั้งสี่องค์ประกอบเป็นข้อความทางบวก 23 ข้อ และข้อความทางลบ 3 ข้อ โดยมีรายละเอียดของข้อคำถามดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบทางด้านร่างกาย เป็นการประเมินทางด้านร่างกายของผู้สูงอายุ จำนวน 7 ข้อ โดยมีข้อความทางลบ 2 ข้อคือ ข้อ 1 และ ข้อ 5 ข้อความทางบวก 5 ข้อคือ ข้อ 2 ข้อ 3 ข้อ 4 ข้อ 6 และข้อ 23

2. องค์ประกอบด้านจิตใจ เป็นการประเมินทางด้านจิตใจของผู้สูงอายุ จำนวน 6 ข้อ โดยมีข้อความทางลบ 1 ข้อคือข้อ 12 และข้อความทางบวก 5 ข้อ คือข้อ 8 ข้อ 9 ข้อ 10 ข้อ 11 และข้อ 22

3. องค์ประกอบด้านความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นการประเมินความสัมพันธ์ทางสังคม

ของผู้สูงอายุ จำนวน 3 ข้อ ซึ่งเป็นข้อความทางบวกทั้งหมด ได้แก่ ข้อ 7 ข้อ 13 และ ข้อ 24

4. องค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อม เป็นการประเมินสภาพแวดล้อมของผู้สูงอายุจำนวน 8 ข้อ ซึ่งเป็นข้อความทางบวกทั้งหมด ได้แก่ ข้อ 14 ข้อ 15 ข้อ 16 ข้อ 17 ข้อ 18 ข้อ 19 ข้อ 20 และข้อ 21

5. องค์ประกอบด้านความพึงพอใจในชีวิต เป็นการประเมินตามความรู้สึกของผู้สูงอายุ จำนวน 2 ข้อ ได้แก่ ข้อ 25 และข้อ 26 ซึ่งถามเพื่อประเมินความพึงพอใจในชีวิตและชีวิตความเป็นอยู่ เพื่อเปรียบเทียบกับผลการประเมินคุณภาพชีวิตที่ได้จาก ข้อ 1 ถึง ข้อ 24

การแปลผลคะแนนคุณภาพชีวิต

การให้คะแนนจะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ คือ 1 - 4 จากข้อคำถามเกี่ยวกับการรับรู้ความพึงพอใจ และการรับรู้สถานะตนเองในขณะนั้นของผู้สูงอายุที่มีต่อตนเองในด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสภาพแวดล้อมที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ ซึ่งเป็นองค์ประกอบในการประเมินคุณภาพชีวิต โดยมีเกณฑ์ให้คะแนนดังต่อไปนี้

1. การให้คะแนนข้อความที่เป็นบวก ให้คะแนนตามข้อที่ผู้ตอบเลือก

1 หมายถึงท่านไม่มีความรู้สึกเช่นนั้นเลย รู้สึกไม่พอใจมาก หรือรู้สึกแย่มาก

2 หมายถึงท่านมีความรู้สึกเช่นนั้นนาน ๆ ครั้ง รู้สึกเช่นนั้นเล็กน้อย รู้สึกไม่พอใจ

หรือรู้สึกแย่

3 หมายถึงท่านมีความรู้สึกเช่นนั้นบ่อย ๆ รู้สึกเช่นนั้นมาก รู้สึกพอใจหรือรู้สึกดี

4 หมายถึงท่านมีความรู้สึกเช่นนั้นมากที่สุด หรือรู้สึกว่สมบูรณ์ รู้สึกพอใจมาก

รู้สึกดีมาก

2. การให้คะแนนข้อความที่เป็นลบ ได้แก่ ข้อ 1 ข้อ 5 และข้อ 12 ต้องกลับการคิดคะแนน จากคะแนนข้อความทางบวกดังนี้

หมายเลขที่เลือก	คะแนนที่ได้
1	4
2	3
3	2
4	1

ระดับคะแนนคุณภาพชีวิตแบ่งเป็น 3 ระดับคือ คุณภาพชีวิตระดับต่ำ ระดับปานกลาง และระดับสูง โดยแบ่งคะแนนเป็น 2 ชุด คือคะแนนรวมจากข้อคำถาม 24 ข้อ รวมคะแนน 24 - 96 คะแนน และคะแนนความพึงพอใจและชีวิตความเป็นอยู่คือข้อ 25 และข้อ 26 รวมคะแนน 2 - 8 คะแนน

โดยผู้วิจัยปรับแบ่งระดับคะแนนใหม่ จากการนำคะแนนสูงสุดลดด้วยคะแนนต่ำสุด แล้วแบ่งคะแนนออกเป็น 3 ช่วงคะแนน ตามเกณฑ์การแบ่งคะแนนคุณภาพชีวิตของสุวัฒน์ มหัตนิรันดร์กุล และคณะ (2540) ซึ่งคะแนนคุณภาพชีวิตที่ได้จากข้อ 25 ข้อ 26 เป็นการประเมินความพึงพอใจจากความรู้สึกของผู้สูงอายุ จะใช้เปรียบเทียบกับคะแนนคุณภาพชีวิตข้อ 1- 24 เท่านั้น จะได้ช่วงคะแนนดังนี้

ระดับคุณภาพชีวิต	คะแนนรวมข้อ 1 – 24	คะแนนรวม ข้อ 25- 26
คุณภาพชีวิตระดับต่ำ	24 – 47.99	2 – 3.99
คุณภาพชีวิตระดับปานกลาง	48 – 71.99	4 – 5.99
คุณภาพชีวิตระดับสูง	72 – 96	6 – 8.00

การควบคุมคุณภาพเครื่องมือ

การหาความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (content validity)

ผู้วิจัยได้นำเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิต WHOQOL ชุดย่อ 26 ตัวชี้วัด ฉบับภาษาไทย (WHOQOL-BREF-THAI) ซึ่งสุวัฒน์ มหัตนิรันดร์กุล และคณะ (2540) ได้พัฒนาและปรับปรุงจากเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตชุด 26 ตัวชี้วัดขององค์การอนามัยโลก ซึ่งได้พัฒนาขึ้นมาเมื่อปี ค.ศ.1995 ได้ผ่านการหาความเที่ยงตรงด้านเนื้อหาเท่ากับ 0.6515 โดยการให้ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเชี่ยวชาญด้านภาษาไทย และภาษาอังกฤษตรวจสอบความถูกต้องในด้านของเนื้อหาและความหมายของคำถามที่แปลได้ กับความหมายที่WHOต้องการ และในปี พ.ศ.2541 สุวัฒน์ มหัตนิรันดร์กุล และคณะ (2541) ได้นำเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตชุดWHOQOL-BREF-THAI ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาอีกครั้งก่อนนำไปใช้ ในการศึกษาคุณภาพชีวิตของประชากรไทยในภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ โดยมีผู้สูงอายุเป็นกลุ่มตัวอย่างร่วมอยู่ด้วย ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงไม่นำมาหาความเที่ยงตรงด้านเนื้อหาซ้ำอีก

การหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (reliability)

ผู้วิจัยนำเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตชุด WHOQOL-BREF-THAI ซึ่งสุวัฒน์ มหัตนิรันดร์กุล และคณะ (2540) ได้หาค่าความเชื่อมั่นแล้วในผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุซึ่งสุ่มมาทั้งประเทศได้เท่ากับ .8406 และในปี พ.ศ. 2541 สุวัฒน์ มหัตนิรันดร์กุล และคณะ (2541) ได้หาค่าความเชื่อมั่นอีกครั้งในผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุซึ่งสุ่มมาทั้งประเทศ ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ.8399 และในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้

นำเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตชุด WHOQOL-BREF-THAI ไปทดสอบกับประชากรกลุ่มผู้สูงอายุในเขตอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยเขตเทศบาลเก็บในชุมชนหลังโรงพยาบาลซึ่งเป็นชุมชนในเขตเทศบาลตำบลปากแพรกจำนวน 10 คน ในเขตชนบทเก็บในตำบลชะมาย อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราชจำนวน 10 คน รวมทั้งสิ้น 20 คนเพื่อคำนวณหาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟาของครอนบาค (Cronbach coefficient alpha) (Burn & Grove, 1997) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .8540

การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยพบผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่างทั้งเขตเมืองและเขตชนบทตามรายชื่อ และที่อยู่กลุ่มมา ผู้วิจัยแนะนำตนเองกับกลุ่มตัวอย่าง ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย พร้อมทั้งอธิบายให้ทราบว่าในการศึกษาครั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความสมัครใจของกลุ่มตัวอย่าง ถ้ากลุ่มตัวอย่างไม่ต้องการจะตอบ หรือต้องการจะออกจากการเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยได้ตลอดเวลา จะไม่มีผลกระทบใดๆ ทั้งสิ้น โดยที่ข้อมูลที่ได้จากผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่างครั้งนี้จะเก็บเป็นความลับ โดยนำเสนอผลการศึกษาในภาพรวม และจะนำไปใช้ประโยชน์ทางการศึกษาเท่านั้น

การรวบรวมข้อมูล

การศึกษานี้ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. การเตรียมก่อนเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยทำหนังสือผ่านคณบดีคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ถึงนายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดสุราษฎร์ธานี นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดพังงา นายกเทศมนตรีตำบลนาสาร นายกเทศมนตรีเมืองพังงา เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลกับผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตอำเภอที่ศึกษา

2. ขั้นตอนปฏิบัติการ หลังได้รับอนุญาตผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

2.1 ในเขตเมืองผู้วิจัยเข้าพบหัวหน้าแผนกงานสาธารณสุขในเทศบาลตำบลนาสาร และหัวหน้าแผนกงานสาธารณสุขในเทศบาลเมืองพังงา เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ในการวิจัย และขอความร่วมมือเพื่อสำรวจชุมชนโดยขอรายชื่อชุมชน และผู้นำชุมชน เพื่อคัดเลือกชุมชน และสุ่มกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ที่กำหนด

2.2 ในเขตชนบทผู้วิจัยเข้าพบหัวหน้าสถานีอนามัยตำบลเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย และขอความร่วมมือในการวิจัย รวมทั้งขอรายชื่อของผู้สูงอายุในแต่ละหมู่บ้าน เพื่อคัดเลือก และสุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ที่กำหนด

3. หลังจากได้รายชื่อผู้สูงอายุในแต่ละหมู่บ้านแล้ว ติดต่อประสานงานกับอาสาสมัครสาธารณสุขในแต่ละหมู่บ้านหรือชุมชน พบเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และขอความร่วมมือในการนัดผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

4. ผู้วิจัยและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน พบกลุ่มตัวอย่างตามรายชื่อที่สุ่มได้ แนะนำตัวเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ และขอความร่วมมือในการวิจัย ถ้ากลุ่มตัวอย่างยินดีให้ความร่วมมือ จึงประเมินสมรรถภาพสมอง และนัดหมาย วัน เวลา สถานที่ ที่จะสัมภาษณ์

5. ดำเนินการตามที่นัดหมายกับผู้สูงอายุ ตามวันที่นัดหมาย สถานที่ที่นัดหมายขึ้นอยู่กับกลุ่มตัวอย่างแต่ละราย โดยสถานที่จะเป็นสัดส่วนปราศจากสิ่งรบกวนสมาธิผู้สูงอายุ การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ โดยผู้สูงอายุจะกำหนดช่วงเวลาสัมภาษณ์ ซึ่งในการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุแต่ละรายนั้นใช้เวลาเฉลี่ยประมาณ 30 – 50 นาที

6. นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้อง และความสมบูรณ์เพื่อนำมาวิเคราะห์ตามวิธีทางสถิติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC (statistical package for the social science) ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

1.1 ข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ สถานภาพ ศาสนา อาชีพ การศึกษา ลักษณะการอยู่อาศัยในครอบครัว จำนวนสมาชิกในครอบครัว การประกอบอาชีพก่อนอายุ 60 ปี การประกอบอาชีพหลังอายุ 60 ปี แหล่งบริการด้านสุขภาพอนามัย แหล่งข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพอนามัย อาการเจ็บป่วย/โรคประจำตัว ผู้ดูแลเมื่อเจ็บป่วย การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือชมรม ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเขตภาคใต้ตอนบน นำมาแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ

1.2 ข้อมูลด้านอายุ รายได้ คะแนนคุณภาพชีวิต นำมาวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. เปรียบเทียบคะแนนคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุระหว่างเขตเมืองและเขตชนบท โดยใช้สถิติทดสอบแมนวิทนี่-ยู (Mann whitney -U)

3. ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตกับปัจจัยด้านอายุ เพศ ศาสนา รายได้ของครอบครัว และลักษณะการอยู่อาศัยในครอบครัว วิเคราะห์หาค่าความสัมพันธ์โดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เชิงอันดับแบบสเปียร์แมน (Spearman's Rank Correlation Coefficient) และใช้เกณฑ์การพิจารณา ระดับความสัมพันธ์ดังนี้ (ยูวดี ฤชา, 2540)

r_s มีค่าเท่ากับ 0	หมายถึง ตัวแปรทั้งสองไม่มีความสัมพันธ์กันเลย
r_s มีค่าเท่ากับ 1	หมายถึง ตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กันอย่างสมบูรณ์
r_s มีค่าเท่ากับ 0.1 ถึง 0.3	หมายถึง ตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ
r_s มีค่าเท่ากับ 0.4 ถึง 0.7	หมายถึง ตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง
r_s มีค่าเท่ากับ 0.8 ถึง 0.9	หมายถึง ตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กันในระดับสูง